

Agustí Boadas Llavat, **El Diccionari de Nebrija i els franciscans humanistes**

**Abstract:** The recovery of an almost-unknown Catalan-Latin dictionary by Antonio de Nebrija raises several questions about the author and his relationship with the Catalan culture of the first Humanism. It also suggests his connection with the cultural circles of the Franciscans and the Secular Franciscans.

**Resum:** L'aparició d'un diccionari llatí-català d'Antonio de Nebrija, gairebé desconegut, suscita una sèrie d'interrogants sobre el seu autor i la seva relació amb la cultura catalana del primer humanisme. També, i encara és més desconegut, suscita preguntar-nos sobre el franciscanisme de Nebrija, tant pel que fa als frares com la seva pertinença als franciscans seglars.

**Keywords:** Antonio de Nebrija, Catalan-Latin Dictionary, Humanism, Erasmism, Franciscans, Francisco Ximénez de Cisneros, Martí Ivarra.

**Palabras clave:** Antonio de Nebrija, Diccionari Català, Humanisme, Erasmisme hispà, Franciscans, Francisco Ximénez de Cisneros, Martí Ivarra.

Francisco Calero, **La nueva imagen de Luis Vives**

**Abstract:** Several paramount anonymous works were written during the turbulent first half of the 16th century. Scholars have never thought about Vives as the possible author of these anonymous works. Nevertheless, these literary productions are Erasmian in nature and of great literary quality and could aptly be attributed to the great Spanish Valencian humanist. This paper argues that Vives could be the author of these anonymous works due to a similarity of thought, expression and style with Vives' Latin productions. These conclusion changes the image that scholars previously had about Vives.

**Resumen:** En los difíciles y peligrosos años de la primera mitad del siglo XVI se escribieron importantes obras marcadas por el anonimato. Entre los posibles autores nunca se había pensado en Vives, a pesar de que son obras erasmistas y de gran calidad literaria, características que se adecúan a la perfección al gran humanista valenciano. En el presente trabajo se demuestra la autoría de Vives en relación a esas obras, gracias a la identidad de pensamiento, de expresión y de estilo con sus obras latinas, de esta forma se cambia por completo la imagen que se tenía de Vives.

**Keywords:** Vives, Humanism, Spanish Literature.

**Palabras clave:** Vives, Humanismo, literatura española.

Anna Maria Compagna, **Ai margini dell'Umanesimo. Una poetica rinascimentale nei paesi catalani? Il prologo di Francesc Alegre al suo commento alle Metamorfosi di Ovidio**

**Abstract:** Francesc Alegre's prologue to his commentary on Ovid's *Metamorphoses* (Barcelona 1494) suggests that Catalan writers probably responsible for building the foundation for a Renaissance Poetics in the Iberian Peninsula (Alcina 1999). Francesc Alegre attempted to define poetry, narrative, and allegory. His definition of poetry makes clear the connection between the poetic and creative processes ("*fer* és traure de una altra cosa en ésser, com totes les sciencies de propi subjecte traen les regles lurs, e *crear* és de no res traure la cosa en ésser, com fan tots los poetes, component les grans invencions, sens alguna doctrina, trobades o creades en lur subtil entendre"). The importance of these assertions was not adequately perceived at the time and Catalan Poetics was later readapted or absorbed into a Castilian one. As an example, in Baltasar de Romani's edition-translation of the poetry of Ausiàs March (Valencia, 1539), *imaginar* (to imagine) was repeatedly translated as *contemplar* (to contemplate).

**Riassunto:** La lettura del prologo di Francesc Alegre al commento alle *Metamorfosi* di Ovidio (Barcellona 1494) consente di confermare l'impressione che probabilmente siano proprio i catalani a creare i presupposti per una poetica rinascimentale nella penisola iberica (Alcina 1999). Francesc Alegre, infatti, cerca di definire poesia, favola e allegoria. Se la "poesia és una fervor de exquisitament trobar guiant la fantasia en ornadament escriure lo que haurà trobat" è un'affermazione collegata al significato del

verbo creare, gli si potrebbe riconoscere il merito di essere il primo autore iberico a interrogarsi su quello che potrebbe costituire il fulcro di questa attività, secondo criteri nuovi: “*Fer és traure de una altra cosa en ésser, com totes les sciencies de propi subjecte traen les regles lurs, e crear és de no res traure la cosa en ésser, com fan tots los poetes, component les grans invencions, sens alguna doctrina, trobades o creades en lur subtil entendre*”. L’importanza di queste affermazioni non fu percepita adeguatamente e la poetica catalana in nuce nel suo discorso e in tutto quello a cui esso si può collegare, finì per essere travolta o assorbita in una poetica castigliana, che forse non riuscì a far maturare appieno i frutti nel senso che prometteva. Come esemplificazione di quanto affermato viene mostrato come nell’edizione-traduzione di Baltasar de Romaní, pubblicata a Valencia nel 1539, l’*imaginar* di Ausiàs March viene reso in più di un’occasione in un regressivo *contemplar*.

**Keywords:** Renaissance Poetics, Francesc Alegre, Baltasar de Romaní, Ausiàs March.

**Parole chiave:** Poetica rinascimentale, Francesc Alegre, Baltasar de Romaní, Ausiàs March

Marco Antonio Coronel Ramos, **Juan Luis Vives y el Lazarillo de Tormes**

**Abstract:** *Lazarillo de Tormes* can be understood within the milieu of the Catholic Reformation of the 16<sup>th</sup> century. In this paper *Lazarillo de Tormes*, which was published anonymously, is compared to texts such as *Diálogo de Mercurio y Carón*, *Diálogo de doctrina christiana*, *Aviso de curas*, and *Instrucción de perlados*. The first two of these titles have been attributed to J.L. Vives while the other two were published under the name of Juan Bernal Díaz de Luco. All these texts exhibit common goals and similar political and religious ideas. When compared to the Latin works by J.L. Vives, all these titles show an intellectual common ground which leads the author to posit that J.L. Vives could also be the author of *Lazarillo de Tormes*.

**Resum:** El *Lazarillo de Tormes* es una obra encuadrable en los círculos de reforma católica del siglo XVI. En este trabajo la obra, publicada anónima, es comparada con textos como el *Diálogo de Mercurio y Carón*, el *Diálogo de Doctrina Christiana*, el *Aviso de Curas* o la *Instrucción de Perlados*. La dos primeras de estas obras han sido atribuidas a J.L. Vives, las otras dos se publicaron con el nombre Juan Bernal Díaz de Luco. Todos estos textos comparten objetivos y una misma línea de pensamiento político y religioso. Todos estos datos son contrastados con la obra latina de J.L. Vives, descubriéndose una comunidad intelectual entre todas las obras mencionadas, hecho que contribuye a asentar la idea de que J.L. Vives es también el autor del *Lazarillo de Tormes*.

**Keywords:** Picaresque Novel, Lazarillo de Tormes, Reformation, J.L. Vives, Humanism.

**Palabras clave:** Picaresca, Lazarillo de Tormes, Reforma, J.L. Vives, Humanismo.

Ricardo da Costa, **As relações entre a Literatura e a História: a novela de cavalaria Curial e Guelfa**

**Abstract:** This papers explores the historical possibilities of utilizing literary texts. It studies a chivalric novel from the fifteenth century, *Curial e Güelfa*, considered one of the masterpieces of the Catalan Humanistic prose.

**Resumo:** O trabalho analisa as possibilidades históricas da utilização de textos literários. Para isso, aborda a novela de cavalaria do século XV Curial e Guelfa, prosa considerada uma das jóias do nascente Humanismo catalão.

**Keywords:** Literature, History, Chivalric novel, *Curial e Güelfa*, Middle Ages.

**Palavras-Chave:** Literatura, História, Novela de Cavalaria, *Curial and Guelfa*, Idade Média.

Gabriel Ensenyat Pujol, **Humanisme i Renaixement a Mallorca: noves dades, nova periodització**

**Abstract:** This paper reconsiders the reception and definition of Humanism in Majorca. The introduction of Humanism in Majorca can be perceived in the innovative traits of two paramount works: *La Faula* by Guillem de Torrella (ante quem 1375) and the *Doctrina Moral* by Lluís or Joan de Pacs (before 1450). This article explores a) the activities of several secretaries (*notaris*) whose ideas were close to those of the new Humanist movement; b) the existence of a community of humanist monks in the Cathedral from ca.1450 to ca. 1550; and c) the presence of Renaissance onomastics from the early 15<sup>th</sup> century onwards. Finally, this paper analyzes the use of the term “Balears” among medieval scholars and how it was reutilized by humanists in the 15<sup>th</sup> century.

**Resum:** Aquest treball es proposa dues coses: replantejar la recepció de l’Humanisme a Mallorca i revisar i matisar alguns aspectes relacionats amb la plena recepció del nou corrent cultural a l’illa. Pel que fa al primer aspecte, n’avança la seva irrupció, a partir dels trets innovadors que tenen dues obres: *La Faula*, de Guillem de Torrella, obra anterior a 1375, i la *Doctrina moral* de Lluís o Joan de Pacs, escrita durant la primera meitat del segle XV. Quant a la segona qüestió, a part d’introduir distints matisos sobre aspectes concrets, ja estudiats prèviament per l’autor, les aportacions que presenta se centren a: a) donar a conèixer l’activitat de diversos notaris vinculats a les idees humanístiques; b) exposar l’existència d’un nucli de canonges humanistes a l’entorn de la Seu que s’estén des de mitjan segle XV fins a la meitat del segle XVI (al qual es vinculen altres eclesiàstics); i c) incidir en la irrupció d’una onomàstica renaixentista a partir del segle XV, un aspecte ja estudiat per l’autor, però que ara apareix més perfilat. Al mateix temps s’exposa la pervivència del corònim “Balears” durant les centúries anteriors entre cercles molt erudits, fins que els humanistes illencs el reintrodueixen i el divulguen a partir de la quinzena centúria.

**Key words:** Majorca, Prehumanism, Humanism, Renaissance.

**Palabras clave:** Majorca (Balearic Islands), PreHumanism, Humanism, Renaissance

### Vicent Josep Escartí, **Jaume I, el Llibre dels feits i l’humanisme: un model valencià” per al cesarisme hispànic**

**Abstract:** The present work shows how the figure and memory of James I, as taken particularly from the *Llibre dels feits* and constructed during the 14th and 15th centuries, were preserved during 16th and part of the 17<sup>th</sup> centuries. By then the intention was to offer the image of the Conqueror King as a model to the Hispanic monarchy of the Hapsburgs. In this regard, James I is presented as a Hispanic Caesar and his virtues are offered as a guide to ruling monarchs. This *construction* was mainly articulated from Valencia.

**Resum:** El present treball mostra com la figura i el record de Jaume I, articulats sobretot a partir del *Llibre dels feits*, però fixats als segles XIV i XV, es mantenen durant el segle XVI i part del XVII, tot i que, ara, amb la intenció d’oferir la imatge del rei Conqueridor com un model a la monarquia dels Àustries hispànics. En aquest sentit, Jaume I és presentat com un *cèsar* hispànic i les seues virtuts seran proposades com una guia segura per als monarques regnants. Una proposta que, especialment, es realitzarà des de València.

**Keywords:** James I. Caesarism. Humanism. Renaissance. Politic. Valencia. 16th century.

**Paraules clau:** Jaume I. Cesarisme. Humanisme. Renaixement. Política. València. Segle XVI.

### Antoni Ferrando, **L’edició valenciana de la Crònica de Jaume I (1557): entre la resistència a la despersonalització cultural i política i l’adaptació al marc hispànic**

**Abstract:** The city magistrates of Valencia published in 1557 the *Crònica* by Jaume I amidst an atmosphere of political confrontation with the Spanish monarchy. This situation foreshadowed the crisis of the federal and plurinational State structure born with Charles I. Nevertheless, the interest shown by the imperial court in the manuscript of the *Crònica* held at the city archive (Arxiu), the Renaissance typography of the

edition, and the dedicatory to Charles of Austria, grandson of Charles I, together with the fact that the original language of the *Crònica* was preserved in this edition, are signs of a continuing desire of integration and respect for the cultural and linguistic diversity of Hispania and of the maintenance of the humanistic ideals.

**Resum:** Els jurats de la Ciutat de València publicaren, en 1557, la *Crònica* de Jaume I en un clima d'enfrontament polític del Regne amb les màximes institucions de la Monarquia hispànica, que anuncia la crisi de l'estructura confederal i plurinacional de la unitat política nascuda amb l'entronització de Carles I. Tanmateix, l'interès de la cort imperial pel manuscrit jaumí conservat a l'Arxiu de la Ciutat, la tipografia renaixentista de l'edició i la dedicatòria a l'infant Carles d'Àustria, nét de l'emperador, tot preservant alhora la llengua original de la *Crònica* jaumina, expressen encara una voluntat d'integració i de respecte de la diversitat cultural i lingüística d'Hispania i alhora la pervivència dels ideals de l'humanisme.

**Keywords:** *Chronicle* of James I, Kingdom of Valencia, Hispanic Monarchy, Social and Cultural History of Catalan, Humanism.

**Paraules clau:** *Crònica* de Jaume I, Regne de València, Monarquia hispànica, Història social i cultural del català, Humanisme.

### Sònia Gros i Lladós, *Amor omnia vincit: la força de l'amor en el Curial e Güelfa*

**Abstract:** This article analyzes *Curial e Güelfa* within the context of the poetic language utilized by Latin elegy. In particular, the author explores two paramount motifs in the novel: the relevance of gaze in the development of love passion and the concept of love as fire. These two motifs were of extraordinary relevance for Latin elegiac poets as well as in the Medieval Latin and vernacular lyric traditions. *Curial's* Anonymous author uses these two motifs in an original manner in order to illustrate one of the main themes of Greco-Roman erotic literature: the omnipotent power of love. The article studies the use of these two motifs in *Curial* as well as the possible influence of the *Decameron* on the Catalan novel. Finally, the author explores the connection of *Curial* with the Humanist movement.

**Resum:** El treball es planteja com un estudi al voltant de les connexions entre el llenguatge poètic dels elegíacs llatins i el *Curial e Güelfa* a través del *Decameron*, mitjançant principalment l'anàlisi de dos motius d'especial rellevància en la novel·la: la preponderància de la mirada en el naixement i el desenvolupament de la passió amorosa, i la visió de l'amor com a foc. Es tracta de dos motius característics del codi amorós dels elegíacs llatins, de llarga tradició literària medieval, que l'Anònim reprèn en el seu relat, amb els qual il·lustra, de manera original i renovada, un dels temes centrals de la literatura eròtica grecoromana: el poder omnímode de l'amor. En el treball es tracten els següents aspectes: 1) Es ressalten els trets específics quant al tractament d'aquests aspectes per part de l'Anònim; 2) S'assenyalen manlleus concrets detectats en l'ús d'aquests motius respecte al *Decameron*; 3) Igualment, de l'anàlisi s'extreuen conseqüències en relació a la contextualització de la novel·la dins el corrent humanista.

**Keywords:** *Curial and Güelfa*, *Decameron*, Latin Elegy, Humanism.

**Paraules clau:** *Curial e Güelfa*, *Decameron*, elegía latina, humanismo.

### Juan Fco. Mesa Sanz, "Pietro Aligheri, fuente de *Curial e Güelfa*"

**Abstract:** The rich Classical tradition present in the Catalan chivalric novel *Curial e Güelfa* has been the object of numerous studies. This article analyzes some of the Classical and Latin-Christian motifs of this novel. The author identifies some of the Latin quotes in *Curial* and concludes that its anonymous author utilized as his intermediary source some of the commentaries on the *Divine Comedy* by Dante. In particular, *Curial's* author uses the commentary by Dante's son, Pietro Aligheri.

**Resumen:** La rica tradición clásica que se desarrolla en la novela de caballerías catalana *Curial e Güelfa* ha sido motivo de diversos estudios. Este trabajo indaga sobre los intermediarios de los motivos clásicos y latino-cristianos que se incluyen, y, a partir de las referencias directas a la lengua latina, identificamos como referente inmediato los comentarios a la *Divina Comedia* de Dante, y muy especialmente el realizado por uno

de los hijos del vate italiano, Pietro Aligheri. Adicionalmente, este hallazgo resulta definitivo en cuanto a la autenticidad de la citada novela, puesto que, en la época de su descubrimiento, los citados comentarios no eran ni tan apenas conocidos.

**Keywords:** *Curial e Güelfa*, Classical Literature, *Divine Comedy*, Pietro Aligheri

**Palabras clave:** *Curial e Güelfa*, literatura clásica, *Divina Comedia*, Pietro Aligheri

Juan M. Ribera Llopis, **Joan Roís de Corella & Caldesa: Notas sobre la representación lírica y dramática del yo poético**

**Abstract:** This article presents a re-evaluation of Joan Roís de Corella's work. It focuses on Corella's *Tragèdia de Caldesa* and analyzes the potential for its lyrical and dramatic representation.

**Resumen:** Estado de la cuestión sobre la proyección, también sobre la relectura y la valoración de la obra de Joan Roís de Corella desde códigos estéticos cronológicamente posteriores a la misma. Atención al ciclo o materia de Caldesa y tanto al alcance como a sus posibilidades de representación lírica y dramática desde esa perspectiva.

**Keywords:** Medieval Catalan Literature, Joan Roís de Corella, *Tragèdia de Caldesa*, Lyrical and Dramatic Representation.

**Palabras clave:** Literatura catalana medieval y proyección histórico-literaria, Joan Roís de Corella, Ciclo o materia de Caldesa, *Tragèdia de Caldesa*, Rentabilidad lírica y dramática.

Núria Silleras-Fernández, **Paradoxes humanistes: Els escrits de Francesc Eiximenis i de Bernat Metge i la seva recepció a la Baixa Edat Mitjana i el Renaixement**

**Abstract:** The present article analyzes the reception of the works of Francesc Eiximenis and Bernat Metge in the fifteenth and sixteenth centuries, including several works in particular: *El llibre de les dones*, *La vida de Jesucrist*, *El llibre dels àngels* and *Lo Somni*. The reception of these texts, written towards the close of the fourteenth century, during the period of "Early Catalan Humanism," thus serves as a point of departure for a reflection on the nature of peninsular Humanism and its periodization, the transition from the Middle Ages to the Renaissance, and on how we write about literature, create traditions and historiographical categories, and construct the literary canon.

**Resum:** El present article analitza la recepció que tingueren als segles XV i XVI els escrits de Francesc Eiximenis i Bernat Metge, i més en concret algunes de les seves obres com *El llibre de les dones*, *La vida de Jesucrist*, *El llibre dels àngels* i *Lo Somni*. Així doncs, la recepció d'aquests textos, redactats a finals del segle XIV, durant l'anomenat primerenc "Humanisme català," serveix per a reflexionar sobre la natura de l'Humanisme peninsular i la seva periodització, la transició de l'Edat Mitjana al Renaixement i sobre com escrivim sobre Literatura, creem tradicions i etiquetes historiogràfiques i construïm el cànon literari.

**Keywords:** Humanism, "Catalan Humanism," Bernat Metge, Francesc Eiximenis, periodization, literary reception.

**Paraules clau:** Humanisme, "Humanisme català," Bernat Metge, Francesc Eiximenis, periodització, recepció literària.

Ryan Szpiech, **Between Court and Call: Catalan Humanism and Hebrew Letters.**

**Abstract:** The study of humanism in Catalan literature from the end of the fourteenth and beginning of the fifteenth centuries has traditionally focused on a small group of authors and works, including Bernat Metge, Enrique de Villena, Anselm Turmeda, among a few others, as well as a few texts such *Curial e Güelfa* and *Tirant lo Blanc*. The connections that these authors had with earlier and contemporary writers and the links between their works and sources in Castilian, Italian, and Latin have logically been studied in some detail. Nevertheless, the contact that these authors had with Jewish writers of the period has been almost completely overlooked. This essay considers a few examples from contemporary Jewish writing, both in Hebrew and in Catalan, that show interesting parallels with better-known Christian texts, including the poetry of Solomon

Bonafed, the polemical writing of Profiat Duran, and the philosophical and polemical texts of Hasdai Crescas. While these Jewish writers cannot themselves be considered humanists, they worked in the same period, and in some cases in direct contact, with Christian humanist writers. For this reason, analysis of their writing, especially their texts in Romance, merits inclusion within the discussion of the context and evolution of Catalan Humanism and its sources. In arguing for such inclusion, this essay also poses the question of how appropriate it is to evaluate Jewish writing according to the terms of a Christian cultural movement, and suggests that a separate "Hebrew Humanist" tradition might be evident among Aragonese Jews just as it would later be manifest, even more clearly, among Italian Jews of the fifteenth and sixteenth centuries.

**Resumen:** El estudio del humanismo en la literatura catalana de finales del s. XIV y principios del XV se ha centrado tradicionalmente en un pequeño grupo de autores y obras. Entre los primeros cabría mencionar a Bernat Metge, Enrique de Villena, Anselm Turmeda y algunos otros, y entre las segundas, *Curial e Güelfa* y *Tirant lo Blanc*. Lógicamente, se ha prestado atención a los contactos que estos autores tuvieron con autores cristianos anteriores y contemporáneos suyos, y a las relaciones entre sus obras y fuentes castellanas, italianas y latinas. Sin embargo, se ha pasado casi completamente por alto el contacto que esos autores tuvieron con escritores judíos de la época. En este ensayo se examinan algunos textos, escritos tanto en hebreo como en catalán, por autores judíos contemporáneos—la poesía de Salomón Bonafed, la obra polémica de Profiat Duran y los textos filosóficos y polémicos de Hasdai Crescas—que muestran interesantes similitudes con los textos cristianos mejor conocidos. Si bien es cierto que estos autores no se pueden considerar propiamente humanistas, trabajaron en el mismo periodo que algunos humanistas cristianos y, en algunos casos, tuvieron contacto directo con ellos. Por lo tanto, sus obras, sobre todo aquellas que fueron escritas en lenguas romances, merecen ser tenidas en cuenta a la hora de debatir las fuentes y la evolución del humanismo catalán y el contexto en el que éste se produjo. Al proponer esta conexión, este ensayo plantea si es válido evaluar la producción judía con parámetros que definen un movimiento cultural cristiano. Por último, apunta la posible existencia de una tradición de "humanismo hebreo" independiente entre algunos judíos aragoneses, similar a la que, de una manera más prominente, llegó a existir entre los judíos italianos en los ss. XV y XVI.

**Keywords:** Jews, Hebrew Humanism, Catalan Texts Preserved in Hebrew Sources, Hasdai Crescas, Solomon Bonafed, Profiat Duran, call, Jewish Quarter

**Palabras Clave:** Judíos, Humanismo hebreo, textos catalanes en fuentes hebreas, Hasdai Crescas, Salomón Bonafed, Profiat Duran, call, judería

\*\*\*\*\*

Juan Antonio González (edició, introducció i traducció), Cristòfol Despuig, *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557)*

**Abstract:** Introductory study, edition, translation and notes of Cristòfol Despuig's *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557)*.

**Resum:** Edició, introducció i traducció de *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557)* de Cristòfol Despuig.

**Keywords:** Cristòfol Despuig, *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557)*.

**Paraules clau:** Cristòfol Despuig, *Los col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa (1557)*.